

Natalia Walter
Natalia.Walter@amu.edu.pl
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
Poznań

Wsparcie wychowawcze online

Przyjście na świat dziecka radykalnie zmienia życie rodziny. Początkowo trudne kwestie opiekuńcze przekształcają się z czasem w wątpliwości i problemy wychowawcze. Dostępność informacji w stechnicyzowanym społeczeństwie powoduje, że początkujący rodzice odcinają się od metod wychowawczych stosowanych przez poprzednie pokolenia. Szukają własnych dróg, tym bardziej, że warunki życia znacząco różnią się od tych, które znali w dzieciństwie. Pojawiają się nowe wątpliwości i nowe wyzwania. Część sięga po opcję „wychowania instant” [por. Jaskulska, 2011, s. 33-40] czy „wychowania pop” [por. Klus-Stańska, 2010], bazując na popularnych programach telewizyjnych typu „Superniania”. Sporo jest jednak rodziców wymagających, których nie zadowolają wyłącznie behawioralne koncepcje wychowania. Dostrzegają braki w swojej wiedzy na temat tego, jak mądrze działać, by rozwój dziecka przebiegał w sposób harmonijny. Pragną optymalnie stymulować i wspierać swoje potomstwo w dojrzewaniu do bycia wartościowym i w pełni ukształtowanym człowiekiem. Rosnąca popularność serwisów internetowych o charakterze wspierającym proces wychowania w rodzinie skłoniła mnie do podjęcia badań nad ich zawartością, jakością oferowanych informacji oraz nad zainteresowaniem rodziców tego typu portalami.

Pojęcie wychowania

W jaki sposób należy rozumieć wychowanie? Jakie warunki musi ono spełnić, aby było efektywne? Kto jest wychowawcą, a kto wychowankiem? Na te pytania odpowiadają liczne publikacje autorów zajmujących się teorią wychowania. Na ile jednak stanowią one wyznacznik dla współczesnego rodzica, który często nie posiada przygotowania pedagogicznego, a jego wiedza na ten temat jest w dużej mierze zdroworozsądkowa?

W teoriach wychowania, według analiz B. Śliwerskiego [Śliwerski, 2004], wyróżnić można cztery orientacje badawcze: socjologiczną, normatywną, psychologiczną oraz eklektyczną. Do potrzeb moich rozważań najbardziej trafne jest podejście psychologiczne, w którym wychowanie można rozumieć jako *dynamiczny, złożony układ wzajemnie od siebie zależnych procesów nadawania i odbioru wpływu (wywierania wpływu) zachodzących między jednostkami o zróżnicowanych, specyficznych rolach, z których jedna jest dojrzałym wychowawcą, a druga mniej od niego dojrzałym wychowankiem, w celu zrealizowania, w sposób względnie trwały, jakiegoś mniej lub bardziej, ale świadomie złożonego przez wychowawcę projektu jego osobowości* [Łobocki, 2008, s. 33]. Istotnym czynnikiem w procesie wychowania, który determinuje jego efektywność są stosunki interpersonalne między wychowawcą a wychowankiem [Śliwerski, 2004]. Skuteczność procesu wychowania zależy od pewnych pożądanych procesów czy stanów rzeczy, które są związane z osobowością dziecka, a także od konkretnego kształtu osobowości i warunków

ją kształtujących oraz od historycznych i cywilizacyjnych zadań człowieka [Śliwerski, 2004, s. 44].

Kim są osoby wychowywane? Znajdują się w centrum, wraz ze swoimi potrzebami, oczekiwaniami i zainteresowaniami, a także – zaufaniem do osób wychowujących [Callo, 2006, s. 277-390]. Mają określoną osobowość, są niezależnymi indywidualnościami i między innymi, to z tego powodu często brakuje jednoznacznych i prostych metod wychowawczych. Wychowanek to osoba zmieniająca się, którą należy traktować z ogromnym szacunkiem i świadomością, obejmującą wszelkie etapy (i konsekwencje) rozwoju – zarówno uwarunkowania biologiczne, jak i społeczne czy psychofizyczne. Wychowawca natomiast jest postacią o określonej osobowości, roli, pozycji i motywacji, która ponosi odpowiedzialność za wychowanie. Jej kompetencje są podporządkowane umiejętnościom poznawczym, instrumentalnym i emocjonalnym. Umiejętności poznawcze dotyczą wiedzy wychowawczej, instrumentalnej – doświadczenia w stosowaniu określonych metod i technik, a emocjonalne kształtują kompetencje społeczne [Callo, 2006, s. 288]. Rola wychowawcy zmienia się w zależności od etapu rozwoju dziecka [Debesse, 1996].

Zostanie rodzicem na początku wymaga dominacji uczuć oraz umiejętności pielęgnacyjnych i opiekuńczych¹. Z czasem pojawia się potrzeba nabywania kompetencji poznawczych i instrumentalnych, by w pełni pomóc dziecku w kształtowaniu osobowości zgodnej z określonymi wartościami i normami. Towarzystwo dziecku w rozwoju, wspieranie kolejnych jego etapów, wreszcie – kształtowanie osobowości to główne zadania rodziców. Wypełnianie ich jest często trudne, zwłaszcza w obecnych czasach, kiedy zmienia się rola rodziny, osłabieniu ulegają więzi rodzinne, zmienia się harmonogram dnia i podział pracy, co związane jest z sytuacją społeczno-ekonomiczną i warunkami rynku pracy. Współczesna rodzina odeszła od patriarchalnego modelu władzy i opiera się na partnerstwie [Radzewicz-Winnicki, 2008]. Współdecydowanie, partnerstwo i przyjaźń między rodzicami wpływają również na proces wychowania, który przebiega inaczej niż u poprzednich pokoleń.

Wsparcie społeczne

Termin „wsparcie społeczne” (łac. *auxilium sociale*, ang. *social support*) jest kluczowy dla pedagogiki społecznej, pracy socjalnej, promocji i ochrony zdrowia oraz psychologii społecznej. *Wspieranie jako proces stanowi niezbywalny atrybut metody o charakterze interakcyjnej, przybierającej postać indywidualną („wspomóc kogoś, wesprzeć”) lub grupową (wsparcie przez grupę lub instytucję). Istotą tej metody jest wzajemne wspieranie się i troska o siebie nawzajem i o wspólnotę, w której żyjemy, o instytucje, z którymi współpracujemy oraz o środowisko społeczne i naturalne* [Radzewicz-Winnicki, 2008, s. 631]. Wsparcie społeczne jest opisywane na gruncie psychologii społecznej jako pomoc dostępna dla jednostki w sytuacjach trudnych, zasoby dostarczane jednostce przez interakcje z innymi ludźmi, konsekwencje przynależności człowieka do społeczeństwa, zaspokojenie potrzeb w trudnych sytuacjach przez osoby znaczące i grupy odniesienia [Sęk, Cieślak, 2004]. Najczęściej jednak wsparcie społeczne definiuje się funkcjonalnie jako *rodzaj interakcji społecznej, która zostaje podjęta przez jednego lub obu uczestników w sytuacji problemowej, trudnej, stresowej lub krytycznej* [Sęk,

Cieślak, 2004, s. 18]. Kryzys jest stanem nacechowanym dużym napięciem emocjonalnym, poczuciem przerażenia, bezradności. Osoba przeżywająca kryzys bardzo często wymaga pomocy z zewnątrz [Leśniak, 1996, s. 55-72].

Wyróżnia się cztery do pięciu typów wsparcia społecznego [Knipscheer, Antonucci, 1990, s. 161-171; Walker, Wasserman, Wellman, 1994, s. 53-78; Wong, Yoo, Stewart, 2005, s. 105-121; Sęk, 2001, s. 13-32 i inni]: emocjonalne albo afektywne (wyrażanie empatii, troski, zaufania, bliskości, stworzenie możliwości autoekspresji itp.), informacyjne (dostarczenie nowych umiejętności, informacji, udzielanie porad itp.), instrumentalne (dostarczenie dóbr materialnych, wspólne rozwiązywanie trudnych zadań), rzeczowe (materialne – pomoc finansowa i rzeczowa, działania fizyczne na rzecz osób potrzebujących) oraz czasem także duchowe (towarzyszenie, wyrażenie akceptacji, zrozumienia, zachęty itp.). Celem każdego rodzaju wsparcia jest zmniejszenie stresu, podniesienie jakości życia, opanowanie kryzysu – doprowadzenie do psychicznego dobrostanu (*well-being*).

Internet stał się medium wszechobecnym w każdej dziedzinie działalności człowieka. Może też być miejscem, w którym człowiek napotykający z różnych względów na trudności w funkcjonowaniu znajdzie wsparcie. Liczba osób poszukujących wsparcia w sieci gwałtownie wzrasta. Brak ograniczeń wiążących się z tradycyjną formą wsparcia społecznego, takich jak niewłaściwa pora dnia czy nieakceptowalna częstotliwość kontaktów, zachęca jednostki do uczestniczenia w elektronicznej sieci społecznej [Bambina, 2008]. *Spółeczność sieciowa jest gotowa sobie pomagać zarówno w małych, jak i całym dużych sprawach. Najczęściej pomoc ta obejmuje udzielenie informacji, a chęć niesienia pomocy jest jednym z głównych powodów, dla którego ludzie zaglądną do grup dyskusyjnych* [Wallace, 2001, s. 249-250].

Wsparcie wychowawcze online w świetle badań własnych

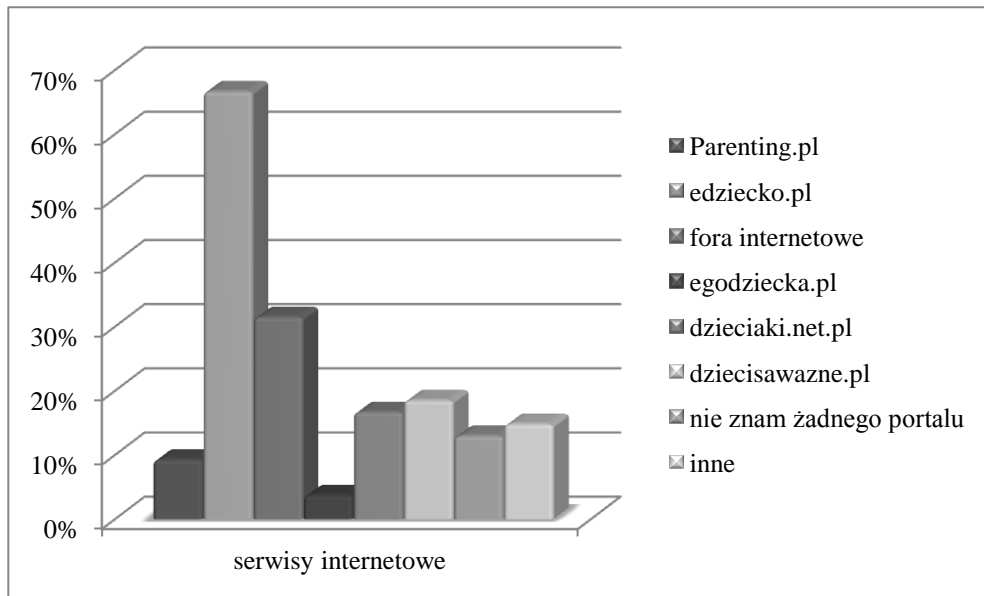
W 2013 roku przeprowadzone zostały badania w grupie rodziców korzystających regularnie z Internetu. Metodą badawczą był sondaż diagnostyczny, a techniką – ankieta online (narzędzie – kwestionariusz ankiety eBadania: <http://www.eBadania.pl>). W badaniu wzięły udział 54 osoby z województwa wielkopolskiego w wieku 25-48 lat (15% stanowiły osoby między 25 a 30 rokiem życia, 13% – między 30 a 35 rokiem życia, 54% – 35-40, 19% – powyżej 40 roku życia). Były to w większości osoby z wykształceniem wyższym (91%), przede wszystkim kobiety (81%). Ankietowani deklarowali posiadanie od 1 do 4 dzieci w wieku od 8 miesięcy do 25 lat.

Głównymi problemami badawczymi były: „Czy rodzice szukają wsparcia w kwestii wychowania potomstwa w Internecie?” oraz „Jakie są przyczyny szukania porady wychowawczej online?”

Poszukiwanie wsparcia w kwestii wychowania potomstwa w Internecie

72% badanych zadeklarowało, że poszukuje w Internecie informacji dotyczących wychowania dziecka. Najczęściej w tym celu analizują strony/witryny poświęcone wychowaniu i opiece (61%), artykuły tematyczne (61%), następnie – fora internetowe (46%), blogi prowadzone przez rodziców (20%). Z wymienionych w kwestionariuszu serwisów informacyjnych (Parenting.pl, edziecko.pl, fora internetowe typu „Wychowanie bez porażek”

– forum.gazeta.pl, egodziecka.pl, dzieciaki.net.pl, dziecisawazne.pl, nie znam żadnej strony nt. wychowania) rodzice deklarowali znajomość przede wszystkim portalu eDziecko.pl (67%) oraz for internetowych (31%).

Dla badanych w kwestii wychowania dziecka najważniejszymi opiniami dostępnymi w Internecie są opinie ekspertów i artykuły, następnie – doświadczenia innych rodziców i najmniej istotne – porady online.

Ranga*	doświadczenia innych rodziców	opinie ekspertów	porady online	artykuły
1	17%	6%	52%	7%
2	20%	11%	31%	28%
3	35%	46%	15%	30%
4	28%	37%	2%	35%

* (1 – najmniej istotne, 4 – najistotniejsze)

Rodzice w Internecie poszukują przede wszystkim wsparcia informacyjnego, w mniejszym stopniu – emocjonalnego. Badani wskazali, że zainteresowani są przede wszystkim informacjami na temat różnych metod wychowawczych (chcą wybrać i zastosować taką metodę, która będzie bliska ich poglądom i sposobowi funkcjonowania w rodzinie) – odpowiedziało tak 74% ankietowanych. Również szukają konkretnych informacji na temat sposobów poradzenia sobie z daną sytuacją (50%). 12 osób (22%) potrzebuje też wsparcia emocjonalnego (szukają wypowiedzi osób, które doświadczyły tego, co oni i są w stanie zrozumieć sytuację).

Przyczyny szukania porady wychowawczej online

Dlaczego rodzicom zdarza się przeszukiwać Internet w celu znalezienia wsparcia społecznego? Czy oznacza to, że zmagają się z takimi trudnościami wychowawczymi, które są nietypowe? A może wsparcie rodziny i przyjaciół nie zawsze zapewnia rozwiązanie problemu? Na pytanie „Czy miewasz wątpliwości dotyczące wychowania swojego dziecka/swoich dzieci?” ankietowani najczęściej wskazywali na odpowiedź: „zdarza się sporadycznie, że nie mogę znaleźć odpowiedniego sposobu na niewłaściwe zachowanie mojego dziecka” (50%). Pozostali rodzice odpowiadali, że „rzadko, ale bywają sytuacje trudne” (30%), „często mam wątpliwości, szukam dobrych metod wychowawczych” (19%) oraz jedna osoba stwierdziła, że: „nigdy, zawsze wiem, jak postąpić” (2%). Badani najczęściej borykają się z takimi problemami w wychowaniu, jak: agresja (9%), nadmierna samodzielność, niezależność (9%), nadpobudliwość (17%), nieśmiałość, wycofanie (35%), nadmierna wrażliwość (37%), bunt (37%), złość (50%), roszczeniowość, wymuszanie (33%), uleganie wpływom (13%), okazywanie braku szacunku innym, zwłaszcza dorosłym (9%), niechęć do kontaktów z innymi dziećmi (4%), inne (6% – np. zazdrość o rodzeństwo).

Najczęściej badani rodzice porady w sprawach wychowania dziecka poszukują u przyjaciół/znajomych (46% przyznało, że robi to często lub bardzo często, a jedynie 29% – rzadko lub bardzo rzadko). Internet jest alternatywną opcją w stosunku do porad u profesjonalistów i przypisuje mu się podobną rangę. Zdecydowanie najrzadziej badani konsultują problemy wychowawcze z rodzeństwem, nieco częściej – z rodzicami. Wiąże się to zapewne z postępującym rozluźnieniem więzi rodzinnych przy jednoczesnym rozwoju kontaktów z osobami spoza rodziny (znajomi, przyjaciele).

Tabela 2. Gdzie/u kogo najczęściej poszukujesz porady w sprawach wychowania Twojego dziecka/Twoich dzieci? (*1 – bardzo rzadko, 5 – bardzo często)

Ranga*	u własnych rodziców/teściów w	u rodzeństwa	u przyjaciół, znajomych	u profesjonalistów (psycholog, pedagog)	w Internecie
1	33%	59%	9%	28%	30%
2	11%	11%	20%	17%	20%
3	26%	15%	24%	33%	33%
4	17%	9%	31%	13%	15%
5	13%	6%	15%	9%	2%

Analiza wyników badań

Poszukiwanie wsparcia społecznego, zwłaszcza informacyjnego, online w zakresie wychowania jest powszechne. Większość rodziców sięga po artykuły internetowe, znane są im serwisy poświęcone dziecku, fora internetowe oraz w mniejszym stopniu – blogi. Prawie wszyscy ankietowani miewają wątpliwości dotyczące wychowania. W świecie rzeczywistym starają się rozwiązywać problemy sami, ewentualnie przy wsparciu znajomych czy przyjaciół. Co ciekawe – dość rzadko korzystają z porad profesjonalistów. Odrotnie natomiast jest w Internecie. Najczęściej rodzice poszukują właśnie opinii ekspertów oraz

profesjonalnych artykułów, nieco rzadziej interesuje ich wymiana doświadczeń z innymi rodzicami. W sieci zdecydowanie unika się porad, co wynika – być może – z ich mało profesjonalnego charakteru, powierzchowności i jednostronności. Pokazuje to, że badani wolą sami wybrać odpowiednie dla siebie wskazówki, niż korzystać z gotowych wzorców czy typowych rozwiązań (typu „instant”). Wychowanie jest przecież *szeregiem zmieniających się sytuacji, których nie da się przewidzieć, nie da się ogarnąć wzrokiem ani nimi sterować* [Callo, 2006, s. 284]. Obraz rodziców wypełniających ankietę jest niezwykle pozytywny. Są to osoby, które są świadome pojawiających się trudności wychowawczych, które poszukują metod wychowania, a nie gotowych wzorców postępowania. Internet jest dla nich jednym z miejsc, w którym znaleźć można przydatne informacje i czasami – uzyskać wsparcie emocjonalne.

Niezwykle interesujące w kontekście zainteresowania internetowymi informacjami dotyczącymi wychowania jest to, że aż 93% badanych wskazało, że posiada (lub ktoś z ich bliskich/przyjaciół) przygotowanie i/lub doświadczenie pedagogiczne. Powstaje zatem pytanie – jaka jest zawartość merytoryczna serwisów internetowych, że odpowiadają one nawet specjalistom w danej dziedzinie? Najczęściej wskazywanym przez badanych portalem był serwis gazety.pl – eDziecko.pl. Jest on bardzo rozbudowany, zawiera szereg zakładki obejmujących tematykę okres przed ciążą, ciążę i poród oraz kolejne etapy rozwoju dziecka (niemowlę, małe dziecko, przedszkolak, starsze dziecko), a także zagadnienia dotyczące zdrowia dziecka. Ponadto znajduje się tu popularne forum, zawierające między innymi kategorie dotyczące wychowania (forum eksperckie – „Wychowanie bez porażek” czy forum ogólne – „Wychowanie”). Serwis zawiera wiele artykułów podzielonych na wspomniane wcześniej kategorie. Mają one charakter popularno-naukowy lub poradnikowy. Zdarzają się publikacje profesjonalne, przygotowane przez lekarzy (lub konsultowane przez nich), fizjoterapeutów, pedagogów czy psychologów. Zakres merytoryczny jest niezwykle szeroki, obejmuje ogromną liczbę zagadnień związanych z opieką i wychowaniem dziecka. Nie dziwi zatem jego popularność.

Warto tu również wspomnieć o innych portalach internetowych dotyczących wychowania, które były w mniejszym stopniu znane grupie badanych. Przykładowo, serwis *dziecisawazne.pl* to ukłon w stronę ekorodzicielstwa i rodzicielstwa bliskości (*attachment parenting*) [szerzej na ten temat w artykule: Walter, 2012, s. 16-26]. Porusza się tu między innymi tematy konkretnych rozwiązań edukacyjnych, mówi się o edukacji alternatywnej (przedszkola Montessori oraz Waldorfskie), a także o aspektach biologicznych, takich jak właściwe żywienie (ekologiczne), zdrowy tryb życia. *Egodziecka.pl* natomiast to stosunkowo nowy serwis, tworzony przez zespół portalu *Qiturka.pl*, przy wsparciu specjalistów z różnych dziedzin związanych z tematyką portalu (psychologów, pedagogów, muzykologów, logopedów i innych). Jak czytamy na stronie: *Portal Egodziecka.pl to miejsce, w którym skupiamy się na emocjach, rozwoju i wychowaniu dzieci w wieku 0-10 lat. Portal został stworzony z myślą o rodzicach, dziadkach, opiekunach, wychowawcach, a także wszystkich innych osobach zainteresowanych tematyką emocji, rozwoju i wychowania dzieci. Głównym celem portalu Egodziecka.pl jest dostarczanie rodzicom wiarygodnych, sprawdzonych i podanych w przystępny sposób informacji z zakresu rozwoju emocjonalnego, intelektualnego i społecznego dziecka; dotyczących emocji i relacji; zaburzeń i terapii, tak,*

by mogli oni jak najlepiej wspierać rozwój swojego dziecka [http://www.egodziecka.pl/o-nas.html, 2013]. Odmianą rolę pełni serwis Dzieciaki.net.pl. Nie jest tworzony przez specjalistów, lecz przez rodziców. Tymczasem Dzieciaki.net.pl to serwis stworzony przez rodziców dla rodziców. Sami mamy dzieci i chcemy dzielić się z Wami swoimi doświadczeniami. Nie jesteśmy ekspertami ani naukowcami w tej dziedzinie. Uważamy wręcz, że większość porad dotyczących tej dziedziny albo nie mówi prawdy o temacie, albo traktuje go zbyt teoretycznie. My natomiast chcemy skupić się przede wszystkim na praktyce [http://www.dzieciaki.net.pl/o-nas, 2013].

Podsumowanie

Przeprowadzone badania ukazały, że poszukiwanie wsparcia społecznego w Internecie w zakresie wychowania staje się w pewnych grupach społecznych powszechne. Osoby, które na co dzień korzystają z Internetu często sięgają po profesjonalne artykuły oraz opinie eksperckie dotyczące nurtujących je problemów wychowawczych. Po tego typu wsparcie informacyjne sięgają między innymi osoby, które profesjonalnie zajmują się pedagogiką. Wiąże się to prawdopodobnie z dostępnością interesujących materiałów, ich zróżnicowaniem oraz możliwością wymiany myśli i doświadczeń. Internet to przestrzeń, która może również dostarczyć wsparcia emocjonalnego w sytuacjach trudnych.

Przypisy

¹Tendencje w zakresie współczesnego rodzicielstwa zostały opisane przez autorkę w artykule [Walter, 2012].

Literatura

- Bambina A.: *Online Social Support. The Interplay of Social Networks and Computer-Mediated Communication*. Cambria Press, Youngstown, New York 2008
- Callo Ch.: *Modele wychowania*. [W:] *Pedagogika. Podstawy nauk o wychowaniu*. Red. B. Śliwerski. GWP, Gdańsk 2006
- Debesse M.: *Etapy wychowania*. Wydawnictwo „Żak”, Warszawa 1996
- Jaskulska S.: *Wychowanie instant. Na przykładzie programu telewizyjnego Superniania*. [W:] *Kultura mediów, ciało i tożsamość – konteksty socjalizacyjne i edukacyjne*. Red. W. Jakubowski, S. Jaskulska. Wydaw. Impuls, Kraków 2011
- Klus-Stańska D.: *Dydaktyka wobec chaosu pojęć i zdarzeń*. Wydaw. Żak, Warszawa 2010
- Knipscheer C. P. M., Antonucci T. C.: *Social network research: Review and perspectives*. [In:] *Social network research: Substantive issues and methodological question*. Eds. C. P. M. Knipscheer, T. C. Antonucci. Swets & Zeitlinger, Amsterdam 1990
- Leśniak E.: *Interwencja kryzysowa*. [W:] *Wybrane zagadnienia interwencji kryzysowej*. Red. W. Badura-Madej. Wydaw. Interart, Kraków 1996
- Łobocki M.: *Teoria wychowania w zarysie*. Oficyna Wydawnicza IMPULS, Kraków 2008

- Radzewicz-Winnicki A.: *Pedagogika społeczna w obliczu realiów codzienności*. Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008
- Sęk H., Cieślak R.: *Wsparcie społeczne – sposoby definiowania, rodzaje i źródła wsparcia, wybrane koncepcje teoretyczne*. [W:] *Wsparcie społeczne, stres i zdrowie*. Red. H. Sęk, R. Cieślak. PWN, Warszawa 2004
- Sęk H.: *O wieloznacznych funkcjach wsparcia społecznego*. [W:] *Psychologia kliniczna i psychologia zdrowia. Wybrane zagadnienia*. Red. L. Cierpiakowska, H. Sęk. Wydaw. Fundacji Humaniora, Poznań 2001
- Śliwerski B.: *Cztery orientacje badawcze w teoriach wychowania*. [W:] *Pedagogika. Podręcznik akademicki*. T. 2. Red. Z. Kwieciński, B. Śliwerski. PWN, Warszawa 2004
- Walker M., Wasserman S., Wellman B.: *Statistical models for social support networks*. [In:] *Advances in social network analysis: Research in the social and behavioral sciences*. Eds. S. Wasserman, J. Galaskiewicz. Thousand Oaks, Sage 1994
- Wallace P.: *Psychologia Internetu*. Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 2001
- Walter N.: *Obraz rodzicielstwa w polskim internecie, czyli co czytają i o czym dyskutują współczesne matki*. „Biuletyn Edukacji Medialnej” 2012, nr 1
- Walter N.: *Internetowa kultura pomagania*. [W:] *Kultura mediów, ciało i tożsamość – konteksty socjalizacyjne i edukacyjne*. Red. W. Jakubowski, S. Jaskulska. Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2011
- Wong S., Yoo G., Stewart A.: *Examining the types of social support and the actual sources of support in older Chinese and Korean immigrants*. “International Journal of Aging and Human Development” 2005, No 61